

RĂSPUNDEREA PENALĂ ȘI RĂSPUNDEREA CIVILĂ ÎN CAZUL SĂVÂRȘIRII UNEI INFRAȚIUNI. AUTORITATEA DE LUCRU JUDECAT. REFLECȚII

Lect. dr. **Angela TATU**
Universitatea „1 Decembrie 1918” Albă Iulia

Abstract

The modifications brought in the criminal proceedings law together with the entering into force of the New Criminal Procedure Act have determined a rethinking of the criminal action and of the civil action in the criminal process. By rethinking the procedural frame, modifications were brought to the exercise of the two actions, modifications which on the one hand give possibility to the civil part to recover his pretentions in an easier and faster manner, and on the other hand this requires a new configuration of the entire criminal procedure. So, by the entering into force of the New Criminal Procedure Act, new regulations were established, some of them having a principle value and others being special regulations in the field.

The major modification made in this field regards the case law of the criminal decision, when the civil action is debated separately in the criminal action. So, the final decision of the criminal court is a case law in front of the civil court judging the civil action, regarding the existence of the action and of the person committing the crime. The civil court must not submit to the final decision regarding the release or discontinuing the criminal procedure regarding the existence of a prejudice or the guilt of the author of the illicit action.

So, as for the guilt of the person committing the crime and creating a prejudice, this is not any more an element the civil court must consider, the court being able to decide the guilt of the person, obviously from the civil perspective of the criminal liability. From the analysis of the text it results that the final decision of the criminal court, regardless of the settlement manner of the criminal action (release or discontinuing the criminal procedure), this is not a case law in front of the civil court. In this manner the criminal does not hold back the civil, this imposing a resizing of the criminal procedure. Moreover, this gives the possibility to the civil court to decide about the guilt of the person in a different way to the decision given by a criminal court, so being violated the ne bis in idem principle. So we can meet cases with two different decisions, one criminal and one civil decision, this obviously requiring a review of the causes, so practically a new judgment.

Keywords: *Criminal liability; civil liability; case law (res judicata); criminal procedure; guilt*

Prin săvârșirea unei infracțiuni și, implicit, prin încălcarea unor dispoziții penale se naște dreptul persoanei vătămate de a cere intervenția organelor competente pentru restabilirea ordinii de drept încălcate, creându-se astfel cadrul necesar inițierii unui proces penal în care se valorifica dreptul persoanei vătămate, ceea ce include despăgubirea acesteia. Prin lege dreptul de pedepsire a celor vinovați de comiterea unei infracțiuni a fost încredințat statului, care intervine prin organele judiciare să restabilească ordinea de drept încălcată și să tragă la răspundere pe cel vinovat¹. Mijlocul legal prin care conflictul de drept este adus în fața justiției este acțiunea în justiție.

Acțiunea în justiție are un triplu înțeles²: a) acțiunea în justiție (judiciară) este mijlocul (instrumentul) juridic prin care o persoană este trasă la răspundere în fața instanțelor judecătorești pentru a fi obligată să suporte consecințele faptei sale potrivit normei încălcate. În funcție de natura normei încălcate: penale, civile, administrative sau de altă natură și acțiunea va fi după caz: penală, civilă, administrativă sau de altă natură; b) de asemenea, acțiunea are și sensul unei împuterniciri legale în temeiul căreia se aduce în fața justiției conflictul de drept urmare încălcării normei juridice; c) acțiunea în justiție este și un mijloc dat de lege împotriva acelor care violează dreptul, fiind echivalentul procedural al sancțiunii din orice normă de drept³.

În consecință, acțiunea în justiție nu se confundă cu dreptul lezat. Temeiul acțiunii are o dublă natură: temeiul de fapt al acțiunii îl constituie fapta ilicită prin săvârșirea căreia a fost încălcată norma de drept, ceea ce impune deducerea înaintea organelor judiciare a conflictului de drept în cazul încălcării normei de drept substanțial. În situația în care nu sunt întrunite elementele răspunderii, acțiunea judiciară este lipsită de temei juridic. Temeiul de drept îl constituie dispoziția juridică care prevede fapta ilicită a cărei încălcare naște dreptul la acțiune;

Obiectul acțiunii în justiție îl constituie tragerea la răspundere juridică a celui ce a încălcat norma de drept substanțial. Acest obiect este determinat de legea substanțială. Obiectul acțiunii judiciare există atâta timp cât subzistă, potrivit legii materiale, răspunderea juridică. Dacă intervine o cauză legală de înlăturare a răspunderii acțiunea judiciară rămâne fără obiect.

În procesul penal se pot exercita două acțiuni: acțiunea penală și acțiunea civilă. Acțiunea penală constituie instrumentul juridic prin intermediul căruia se deduce în fața organelor judiciare raportul conflictual de drept penal în vederea tragerii la răspundere a celui vinovat de comiterea unei infracțiuni. A fost caracterizată, pe bună dreptate, ca o acțiune publică, prin natură, obiectul și calitatea părților ce o exercită⁴, care se exercită în principal din oficiu de către organele judiciare, spre deosebire de acțiunea civilă, care are un caracter privat, fata de care

¹ A. Tatu, *Funcția de învinuire în procesul penal*, Ed. Risoprint, Cluj Napoca, 2009, p. 67.

² A.St. Tulbure, A. Tatu, *Tratat de Drept procesual penal*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 102 și urm.

³ V. Dongoroz, *Curs de procedură penală*, 1942, p. 53.

⁴ T. Pop, *Drept procesual penal*, Tipografia Națională Cluj, 1947, p. 429.

operează principiul disponibilității. Acțiunea civilă constituie instrumentul juridic prin care sunt trași la răspundere civilă delictuala inculpatul și partea responsabilă civilmente, deoarece prin aceeași faptă s-a încălcat atât norma de drept penal cât și norma de drept civil și există temeieri juridice ca fapta să atragă atât răspunderea penală cât și cea civilă. Aceste acțiuni au fost reunite în cadrul procesului penal pentru că își au izvorul în aceeași faptă. Fapta se referă la aceleași persoane ce trebuie trase la răspundere penală și civilă și pentru a se evita darea unor soluții contradictorii.

Cadrul procesual reglementat de Codul de procedură penală a suferit modificări în materie, modificări care pe de o parte dau posibilitatea părții civile în a-și recupera pretențiile într-un mod mai rapid, iar pe de altă parte această impune o nouă configurare a întregului proces penal.

Astfel, prin intrarea în vigoare a noului Cod de procedură penală au fost stabilite noi reguli, unele din ele având valoare de principiu, iar altele constituind reguli speciale în materie. O normă cu valoare de principiu este înscrisă în art. 19 alin. 4 C. pr. pen., text potrivit căruia, acțiunea civilă se soluționează în cadrul procesului penal, dacă prin aceasta nu se depășește durata rezonabilă a procesului. Așadar, **de principiu, cele două acțiuni se exercita împreună**, excepția fiind data de situațiile în care acțiunea civilă se exercita separat de cea penală. Acest text trebuie coroborat cu art. 26 C. pr. pen., care statuează că instanța poate dispune disjungerea acțiunii civile, când soluționarea acesteia determina depășirea termenului rezonabil de soluționare a acțiunii penale. În acest caz, soluționarea acțiunii civile rămâne în competența instanței penale.

În ce privește **obiectul** acțiunii civile acesta consta potrivit art. 19 alin. 1 C. pr. pen. în tragerea la răspundere civilă *delictuală* a persoanelor responsabile potrivit legii civile pentru prejudiciul produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale. În acest fel, se înlătură practic orice posibilitate de a antrena răspunderea civilă potrivit regulilor de la răspunderea civilă contractuală. Dacă sunt întrunite condițiile acesteia din urma partea civilă sau succesorii acesteia vor trebui să sesizeze instanță civilă cu o acțiune separată⁵.

Potrivit art. 27 C. pr. pen., părții vătămate i s-a lăsat **dreptul de a opta** pentru exercitarea acțiunii civile fie în cadrul procesului penal, fie în cadrul procesului civil. Astfel, „dacă nu s-a constituit parte civilă în procesul penal, persoana vătămată sau succesorii acesteia pot introduce la instanță civilă acțiune pentru repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune”. Menționăm că, pentru persoana vătămată este mai avantajos să exercite acțiunea civilă în cadrul procesului penal, întrucât apărările făcute pe latura penală profita acesteia și pe latura civilă. Un alt avantaj îl constituie costurile care se vor raporta doar la existența unui proces în fața instanței penale, și nu la două procese desfășurate de instanțe diferite.

---

⁵ C. Voicu ș.a., *op. cit.*, *Noul Cod de procedură penală*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 14.

Dreptul la opțiune se naște din principiul disponibilității acțiunii civile, deoarece partea civilă poate alege între calea procesului penal sau civil pentru a obține despăgubiri. Odată aleasă una din căi, opțiunea devine irevocabilă (*electa una via non datur recursus ad alteram*). Părăsind una din căi partea civilă pierde dreptul de a obține repararea prejudiciului, nemaiputând uza de cealaltă cale. (excepții – art. 27 C. pr. pen.) Dacă persoana vătămată s-a constituit parte civilă în procesul penal, nu mai poate porni acțiunea în fața instanțelor civile. De asemenea, persoana care a pornit acțiunea în fața instanțelor civile, nu mai poate să se constituie parte civilă în procesul penal. Derogările sunt prevăzute de art. 20 alin. 5 și 6 C. pr. pen., art. 397 alin. 5 C. pr. pen. (instanța penală nu soluționează latura civilă) sau de art. 20 C. pr. pen.

Când cele două acțiuni sunt exercitate împreună în procesul penal, acțiunea penală constituie principalul iar acțiunea civilă accesoriul. Deci în cadrul procesului penal nu poate exista acțiunea civilă fără acțiunea penală. Soluția dată laturii penale a procesului va determina, în principiu, și soluția dată laturii civile. Astfel, se vor avea în vedere dispozițiile art. 25 și 397 C. pr. pen., cazurile care împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale și, deci, și temeiurile soluției date în latura penală, se vor răsfrânge asupra modului de soluționare a acțiunii civile în procesul penal.

Acțiunea civilă în procesul penal este guvernată de regulile dreptului civil, dar care preia anumite particularități din dreptul procesual penal. Aceasta are ca obiect tragerea la răspundere civilă delictuală a inculpatului și/sau a părții responsabile civilmente ori a succesorilor acesteia, în vederea reparării prejudiciilor materiale și/sau morale suferite de către persoana vătămată în urma infracțiunii comise. Repararea prejudiciului material și moral se face potrivit dispozițiilor legii civile, sens în care se vor avea în vedere dispozițiile art. 1349-1395 C. civ.

Codul de procedură penală instituie și câteva excepții privitoare la exercitarea acțiunii civile stabilind astfel niște limite: a) când persoana vătămată este lipsită de capacitate de exercițiu sau are capacitate de exercițiu restrânsă și nu are reprezentant legal, procurorul trebuie să promoveze acțiunea civilă, în numele acesteia, în cadrul procesului penal (art. 19 alin. 3 C. pr. pen.); b) dacă dreptul la repararea prejudiciului a fost transmis pe cale convențională unei alte persoane, aceasta nu poate exercita acțiunea civilă în cadrul procesului penal, întrucât posibilitatea de a exercita împreună cele două acțiuni s-a făcut în considerarea calității de persoana vătămată prin săvârșirea unei infracțiuni (art. 20 alin. 7 C. pr. pen.).

Alte excepții de la principiul *electa una via non datur recursus ad alteram*. Sunt prevăzute astfel următoarele situații: 1) dacă persoana vătămată sau succesorii acesteia s-au constituit parte civilă în procesul penal, aceștia pot introduce acțiune în fața instanței civile dacă procesul penal a fost suspendat. În caz de reluare a procesului penal, acțiunea introdusă la instanța civilă se suspendă în condițiile alin. 7; 2) dacă persoana vătămată sau succesorii acesteia, care au pornit acțiunea în fața instanței civile, aceștia pot să părăsească această instanță și să se adreseze

organului de urmărire penală, judecătorului ori instanței, dacă punerea în mișcare a acțiunii penale a avut loc ulterior sau procesul penal a fost reluat după suspendare. Părăsirea instanței civile nu poate avea loc dacă aceasta a pronunțat o hotărâre, chiar nedefinitivă. 3) În cazul în care acțiunea civilă a fost exercitată de procuror, dacă se constată din probe noi că prejudiciul nu a fost integral acoperit prin hotărârea definitivă a instanței penale, diferența poate fi cerută pe calea unei acțiuni la instanța civilă. 4) Persoana vătămată sau succesorii acesteia pot introduce acțiune la instanța civilă, pentru repararea prejudiciului născut ori descoperit după constituirea ca parte civilă. (art. 27 C. pr. pen.)

În vederea desfășurării cu celeritate a procesului penal pe lângă posibilitatea disjungerii acțiunii civile de cea penală, mai sunt prevăzute: contestația privind durata rezonabilă a procesului, judecata în procedura simplificată și impactul ei asupra acțiunii civile, constituirea de parte civilă în procesul penal cu respectarea termenului și a condițiilor expres stipulate de lege, exercitarea acțiunii civile de către sau față de succesori, desemnarea unui reprezentant comun, acțiunea civilă din oficiu și compatibilitatea ei cu durata rezonabilă a procedurilor judiciare. Alături de acestea, tot în sprijinul celerității procesului penal sunt prevăzute și posibilitatea renunțării la pretențiile civile, a recunoașterii de către inculpat a pretențiilor părții civile, precum și a încheierii unei tranzacții sau a unui acord de mediere.

Prin aceste reglementări legislative s-a încercat și o degrevare a instanțelor penale de soluționarea acțiunilor civile disjuncte din procesul penal. De asemenea, s-a optat pentru valorificarea pretențiilor civile într-o manieră mult mai rapidă, mai facilă, fără a mai da importanță soluției date în latura penală cu privire la vinovăția inculpatului.

În cazul rezolvării separate a celor două acțiuni, hotărârea definitivă a instanței penale are autoritate de lucru judecat în fața instanței care judecă acțiunea civilă. Potrivit art. 28 alin. 1 C. pr. pen. **„hotărârea definitivă a instanței penale are autoritate de lucru judecat în fața instanței civile care judecă acțiunea civilă, cu privire la existența faptei și a persoanei care a săvârșit-o. Instanța civilă nu este legată de hotărârea definitivă de achitare sau de încetare a procesului penal în ceea ce privește existența prejudiciului ori a vinovăției autorului faptei ilicite”**. Alin. 2 prevede **„hotărârea definitivă a instanței civile prin care a fost soluționată acțiunea civilă nu are autoritate de lucru judecat în fața organelor judiciare penale cu privire la existența faptei penale, a persoanei care a săvârșit-o și a vinovăției acesteia”**.

Așa cum s-a arătat în literatura juridică⁶, dispozițiile cuprinse în alin. 1 contravin logicii juridice formale. Elementele care privesc autoritatea lucrului judecat sunt: existența faptei, a persoanei care a săvârșit fapta și vinovăția acesteia (art. 28 C. pr. pen.). Efectele autorității de lucru judecat constau în faptul că hotărâ-

---

⁶ N. Volonciu, *Noul Cod de procedura penală adnotat. Partea generală*, ed. a II-a, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 84.

rârea poate fi pusă în executare (efect pozitiv), dar și în faptul că hotărârea dobândind valoare de adevăr cu privire la fapta și persoana judecate (*res iudicata pro veritate habetur*) creează un obstacol în readucerea în fața instanțelor a conflictului soluționat definitiv (efect negativ)⁷. În acest fel acțiunea penală este stinsă în mod definitiv.

Și în actuala reglementare, Codul de procedură penală tratează tangențial problema autorității de lucru judecat, implicațiile fiind majore în ce privește exercitarea acțiunii penale, exercitarea acțiunii civile și căile de atac. În art. 16 lit. i) C. pr. pen. este consacrat principiul autorității de lucru judecat, legea interzicând exercitarea acțiunii penale în cazul autorității de lucru judecat (*ne bis in idem*).

Așa cum am arătat cele statuate de legiuitor în art. 28 sunt contrare logicii juridice. Potrivit art. 28 alin. 1 C. pr. pen. hotărârea definitivă a instanței penale are autoritate de lucru judecat în fața instanței civile care judecă acțiunea civilă, cu privire la *existența faptei* și a *persoanei* care a săvârșit-o. Deci, în ce privește *vinovăția* persoanei care a comis infracțiunea și a creat un prejudiciu nu constituie un element de care trebuie să țină cont instanța civilă. Din analiza textului reiese clar că hotărârea definitivă a instanței penale, indiferent de modul de soluționare a acțiunii penale, nu are autoritate de lucru judecat în fața instanței civile. În acest context autoritatea de lucru judecat dobândește o fizionomie proprie. Conform art. 28 alin. 2 C. pr. pen. în caz de achitare sau încetare a procesului penal, hotărârea penală nu are autoritate de lucru judecat cu privire la existența prejudiciului ori a vinovăției.

Modul în care se soluționează latura penală a cauzei nu mai influențează soluția ce trebuie dată acțiunii civile, nemaiplicându-se principiul accesoriului urmează principalul. Prin această reglementare se da practic posibilitatea instanței civile de a se pronunța cu privire la vinovăția persoanei intru-un mod diferit față de soluția data de către o instanță penală atunci când deja există o hotărâre penală definitivă. În mod corect s-a arătat în literatura⁸ ca în acest fel se încalcă principiul *ne bis in idem*.

Apreciem că regula penalul tine în loc civilul nu-și mai găsește aplicabilitatea, acest principiu al dreptului procesual penal fiind exclus a se mai aplica. În practică deja se fac resimțite efectele dispozițiilor art. 28 C. pr. pen., în sensul că acțiunile civile se judecă separat de cele penale, uneori într-o procedură simplificată (a se vedea cererile cu valoare redusă) unde probațiunea consta cu preponderența în înscrisuri. Iar atunci când acțiunea civilă se soluționează înaintea acțiunii penale, hotărârea definitivă a instanței civile nu are autoritate de lucru judecat în fața organelor judiciare penale cu privire la existența faptei penale, a persoanei care a săvârșit-o și a vinovăției acesteia, însă poate avea un astfel de caracter referitor la prejudiciu. Mai mult, am întâlnit situații când deja este soluționată acțiunea civilă

⁷ A. St. Tulbure, A. Tatu, *op. cit.*, p. 502.

⁸ N. Volonciu, *op. cit.*, p. 85.

de către instanță civilă, iar acțiunea penală este doar exercitată fie în cursul urmăririi fie în cursul judecății și nu soluționată.

Ne punem întrebarea ce se întâmplă când instanță civilă apreciază diferit vinovăția în raport de instanță penală? Dar în situația în care hotărârea instanței civile devine definitivă anterior de hotărârea instanței penale și chiar se pune în executare? Ce mijloace are persoana care a comis o infracțiune la îndemână în a-și recupera pretențiile civile deja achitate dacă instanță penală nu reține vinovăția sa în latura penală, iar temeiul achitării nu dă dreptul la despăgubiri părții civile? Desigur că în asemenea situații exista dispoziții potrivnice în cele două hotărâri, sens în care ele trebuiesc revizuite. Sau rămâne deschisă calea contestației la executare, a întoarcerii executării etc.

De aceea apreciem că se impune necesitatea reglementării, fie în codul de procedură penală, fie în cel de procedură civilă, a unui caz de revizuire a hotărârii civile atunci când conține dispoziții ireconciliabile cu cea penală, ori de câte ori există astfel de hotărâri diametral opuse.

O situație diferită de art. 28 alin. 1 C. pr. pen. este înscrisă în art. 486 alin. 2 C. pr. pen. „în cazul în care instanță admite acordul de recunoaștere a vinovăției și între părți nu s-a încheiat tranzacție sau acord de mediere cu privire la acțiunea civilă, instanță lasă nesoluționată acțiunea civilă. În această situație, hotărârea prin care s-a admis acordul de recunoaștere a vinovăției nu are autoritate de lucru judecat asupra întinderii prejudiciului în fața instanței civile. În raport de aceste prevederi legale se observa că acestea sunt în contradicție cu prevederile art. 28 alin. 1 C. pr. pen., în ce privește autoritatea hotărârii penale definitive în procesul civil. Din analiza celor două texte rezulta că hotărârea definitivă a instanței penale prin care s-a admis acordul de recunoaștere a vinovăției are autoritate de lucru judecat în fața instanței civile cu privire la existența faptei, a persoanei care a săvârșit-o și a *vinovăției* acesteia, ceea ce contrazice dispozițiile art. 28 alin. 1 C. pr. pen. Și cu privire la aceste dispoziții, legiuitorul ar fi trebuit să nu facă distincție, apreciind în mod unitar asupra autorității de lucru judecat în materia *vinovăției* celui ce a săvârșit o infracțiune.